

UVOD U EKONOMIJU FIRME

Predmetni nastavnik: Prof. dr Jasmina Četković

1. Pojmovno određenje Ekonomike preduzeća

- *Economics of the Firm* – engl. govorno područje
- *Business Economics* – engl. govorno područje
- *Ekonomika predprijetaja* – Rusija
- Predmet izučavanja – ekonomija preduzeća
- Kvalitativna i kvantitativna analiza svih ekonomski relevantnih fenomena u ekonomskoj sferi preduzeća radi efikasnog organizovanja i upravljanja ekonomijom preduzeća.

Efektivnost vs. efikasnost

Efektivnost – uspješnost organizacije u sticanju i efikasnom korišćenju raspoloživih resursa radi postizanja postavljenih ciljeva;

Efektivnost zavisi od toga:

- koliko tačno organizacija percipira svoje okruženje (1),
- predvidivosti promjena okruženja (2) i
- stepena racionalnosti ponašanja organizacije (3).

- ***Efikasnost*** – odnos inputa i outputa, kojim se izražava stepen uspješnosti transformisanja inputa u output.
- Efektivnost i efikasnost organizacije - nijesu sinonimi!
- Efikasnost može da bude shvaćena kao jedan aspekt efektivnosti.

Opšti okvir predmeta izučavanja Ekonomike preduzeća je:

- 1) rezultati reprodukcije,
- 2) ulaganja u reprodukciju,
- 3) odnos između rezultata i ulaganja i
- 4) faktori ekonomije preduzeća

2. Ekonomika preduzeća u sistemu ekonomskih nauka

- Prema *Samjuelsonu* i *Nordhausu*, moderna ekonomija ima dvije grane:
 - 1) **mikroekonomiju** i
 - 2) **makroekonomiju.**

Mikroekonomija - izučava ponašanje individualnih entiteta: tržišta, preduzeća i domaćinstva.

Utemeljivač mikroekonomije – Adam Smit.

Makroekonomija - proučava ukupno djelovanje privrede. Počela se razvijati nakon 1936.godine, kada je Džon Majnard Kejnz objavio revolucionarnu studiju *”Opšta teorija zaposlenosti, kamata i novca”*, u kojoj je razvio analizu poslovnih ciklusa s naizmjeničnim razdobljima visoke nezaposlenosti i visoke inflacije.

Danas makroekonomija izučava mnoga različita područja kao što su:

- ukupne investicije i potrošnja,
- uloga centralnih banaka u upravljanju novcem i kamatnim stopama,
- uzroci međunarodnih finansijskih kriza,
- različitost (i uzroci) dinamike nacionalnog rasta i razvoja i sl.

Tri osnovne skupine pojava oblika ekonomije prema Živku Kostiću:

- 1) Mikroekonomija
- 2) Makroekonomija
- 3) Mezoekonomija

Mikroekonomija

Ekonomija pojedinca – člana radnog kolektiva

- Prvi oblik ekonomije, koji usljed opšteg razvoja proizvodnih snaga i društveno-ekonomskih odnosa, sve više postaje dio mezoekonomije, odnosno njen podsistem.

Elementi mikroekonomije:

- proizvodi ili reprodukciona vrijednost utrošene radne snage (1) i
- rad pojedinca (2)

Faktori mikroekonomije:

- faktori okruženja u kojem pojedinac djeluje,
- faktori ličnosti i njegovog profesionalnog profila.

Makroekonomija

Društvena ekonomija

- Najviši oblik organizacije reprodukcije
- Osnovni ekonomski princip makroekonomije: **ostvariti max rezultate uz min ulaganja!**

Elementi makroekonomije:

- proizvod (1) i
- rad (2)

Faktori makroekonomije:

- društveni faktori;
- prirodni faktori i
- tehničko-organizacioni faktori.

Mezoeconomija

Samostalna ekonomija preduzeća

Ona je podsistem makroekonomije i sadrži sopstvene podsysteme – mikroekonomije.

Elementi mezoeconomije:

- proizvod (1) i
- rad (2).

Faktori mezoeconomije:

- društveni
- tehnički i
- organizacioni.

Mezoekonomija je specifičan organizacioni oblik koji obezbeđuje postizanje ciljeva mikro i makroekonomije, kao izmirenje suprotnosti ovih ekonomija.

U mezoekonomiji, kao srednjoj ekonomiji, obezbeđuje se poštovanje osnovnog ekonomskog principa mikroekonomije - za jednak rad jednaka zarada i osnovnog principa Makroekonomije - za jednake proizvode kao upotrebne vrijednosti jednaka cijena.

3. Odnos ekonomike preduzeća i drugih naučnih disciplina

Odnos ekonomike preduzeća i političke ekonomije

Politička ekonomija, kao opšta i fundamentalna naučna disciplina, proučava *društvenu reprodukciju*, ekonomika preduzeća, kao posebna teorijska disciplina, izučava *reprodukciju mezoekonomskog sistema*.

Ekonomika preduzeća koristi zakonitosti društvene reprodukcije koje je ustanovila politička ekonomija, a koje utiču na ekonomiku preduzeća.

Odnos ekonomike preduzeća i ekonomike i organizacije preduzeća

Sadržaj ekonomike preduzeća usmjeren je na objašnjavanje i uopštavanje ekonomskih zbivanja u preduzeću, dok nauka o Organizaciji preduzeća izučava preduzeće i njegov život kao predmet i kao rezultat organizovanja.

Odnos ekonomike preduzeća i računovodstva

Ekonomika preduzeća i računovodstvo se po sadržaju i metodologiji razlikuju.

Ekonomika preduzeća izučava reprodukciju, konkretizovanu u istraživanju rezultata, ulaganja, odnosa između rezultata i ulaganja (ekonomskog uspjeha) i faktora rezultata i ulaganja. Računovodstvo ove pojave, stanja i promjene stanja u ekonomiji preduzeća kvantitativno izražava pružajući pokazatelje za kontrolu ostvarivanja ekonomskog uspjeha, donošenje poslovnih odluka i raspodjelu dobiti.

Odnos ekonomike preduzeća i statistike, matematike i privrednog prava

Statistika svojim metodama prati zbivanja u mezoekonomiji. Rezultati statističkih istraživanja imaju poseban značaj za formiranje osnove poslovnom odlučivanju.

Ekonomika preduzeća ima za cilj utvrđivanje zakonitosti u mezoekonomiji, cilj statistike je iznalaženje i utvrđivanje statističkih metoda.

Privredno pravo institucionalnim pitanjima preduzeća daje pravno tumačenje, a ekonomika preduzeća posmatra tu problematiku s ekonomskog aspekta.

Odnos ekonomike preduzeća i informatike

Informacioni sistemi se mogu podijeliti na informacioni sistem za menadžere, informacioni sistem proizvodnje, informacioni sistem marketinga, finansijski informacioni sistem, personalni informacioni sistem.

Svi navedeni informacioni sistemi treba da omoguće jednostavniji i brži protok informacija, s osnovnim ciljem - efikasnijeg donošenja operativnih i, posebno, poslovnih odluka, radi ostvarivanja što većeg ekonomskog uspjeha mezoekonomije.

U tom smislu, govorimo o implementaciji informatike u ekonomiku preduzeća.

4. Nastanak i historijski razvoj ekonomike preduzeća

- Vezuje se za drugu polovinu 19. i početak 20. vijeka.
- Najstariji zapisi ekonomskog karaktera javljaju se 3.000 godina prije nove ere u Egiptu, zatim Vavilonu, Asiriji, Indiji, a obrađuju teme koje se odnose na poljoprivredu, kao glavnu privrednu djelatnost, neke mjere ekonomske politike, državni budžet i državno regulisanje trgovine i cijena.
- Ozbiljnije radove ekonomskog sadržaja nalazimo u antičkoj Grčkoj, u djelima: Ksenofona ("Economikos"), Platona ("Republika" i "Zakoni"), Aristotela ("Politika" i "Etika"), Perikla, Solona, Hezoida, pa i Homera.
- Pojava feudalnog načina proizvodnje (od 5. do 16. veka) uslovia je evoluciju ekonomske misli, čiji su glavni predstavnici Avgustin Blaženi i Toma Akvinski, izučavajući prije svega poljoprivredu (kao "najčistiju od svih umjetnosti"), podjelu rada, novac, trgovinu i cijene.

- Među prvim radovima koji se mogu smatrati izvorišnim za današnju Ekonomiku preduzeća kao naučnu disciplinu, važno je istaći *"Udžbenik industrijskih, trgovinskih i poljoprivrednih preduzeća"* francuskog ekonomiste **Kursel-Seneja** (objavljen 1855. godine) u kojem se pojavljuje prva definicija preduzeća. Prema ovoj definiciji, preduzeće je **„svaka ljudska aktivnost, koja sređuje upotrebu raznih sila radi ostvarenja određenog cilja”**.
- Razvoj nauke i tehnologije, narastanje preduzeća, umnožavanje aktivnosti u samim preduzećima, iziskuju i potrebu obučavanja kadrova koji će sve složenije probleme u poslovanju preduzeća moći uspješnije rješavati. Krajem 19. vijeka osniva se, naročito u Njemačkoj i Austriji, čitav niz visokih komercijalnih škola koje su dale pečat i naučnoj disciplini ekonomika (i organizacija) preduzeća. Upravo u ovim školama se, u prvoj deceniji 20. vijeka, Ekonomika preduzeća konstituše kao predmet.

- Najznačajniji autori iz oblasti ekonomije i organizacije preduzeća u Nemačkoj su: **Johan Fridrih Ser** ("Opšta nauka o trgovačkom preduzeću"), **Hajnrlih Nikliš** ("Nauka o preduzeću kapitalističke industrije"), **Fridrih Lajtner** ("Obračun cijene koštanja u kapitalističkom preduzeću"), **E. Šmalenbah, E. Gutenberg, K. Melerovič** i dr.
- Poseban doprinos razvoju ekonomike preduzeća dao je **Eugen Šmalenbah** svojim djelima: "Finansije" ("Finanzierung"), "Dinamički Bilans" ("Dinamische Bilanz"), "Osnovne cijene koštanja" ("Grundlagen der Selbstkostenrechnung"), "Kontni plan" ("Kontenrahmen") i "Sopstvena cijena koštanja" ("Selbstkostenrechnung"). Posebnu pažnju u djelima, Šmalenbah je posvetio troškovima, ukazujući na zavisnost troškova od obima proizvodnje (iskorišćenosti kapaciteta). Za razliku od drugih njemačkih autora, on posmatra preduzeće nezavisno od vlasnika, dakle, nezavisno od svojine i njenog uticaja na poslovanje preduzeća.
- Saglasno doprinosu razvoja ekonomike preduzeća ne mogu se nikako zaobići **Karl Marks** i **Fridrih Engels**, gotovo najviše citirani autori u svim udžbenicima iz ove oblasti. U tom smislu, nezaobilazno djelo je "Kapital", koje tretira kapitalistički način proizvodnje (I tom), čiji je ugaoni kamen teorija viška vrednosti, prometni proces kapitala (II tom), a u III tomu, koji je Marks nazvao "Cjelokupni proces kapitalističke proizvodnje", posebno se skreće pažnja na odjeljke o pretvaranju viška vrijednosti u profit i stope viška vrijednosti u profitnu stopu, zatim pretvaranje profita u prosječan profit, tendencija opadanja profitne stope i dr.